

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN GELİŞİM DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Gelişim çocuğun; öğrenmesi, anlaması, duyması, konuşması, kurduğu ilişkileri, yürümesi, el kol hareketleri, oyunları gibi özelliklerini kapsayan bir süreçtir. Erken çocukluk dönemi olarak adlandırdığımız doğumdan 5 ile 6 yaşa kadar devam eden ilk yıllar çocukların gelişimleri adına kritik öneme sahiptir. Gelişim, üç temel alanda incelenmektedir. Hiçbir gelişim alanı birbirinden bağımsız değerlendirilmemelidir.

Bu alanlar:

1. Dil & Bilişsel Gelişim
2. Fiziksel Gelişim
3. Sosyal-Duygusal Gelişimdir.

Bilişsel gelişimi anlamak için Piaget'in gelişim dönemleri üzerinden geçmek işlevsel olacaktır. Piaget gelişim dönemlerini 4 ana başlıkta incelemektedir. Piaget'e göre çocuklar bu gelişim dönemlerinden sıra ile geçmelidir. Yani, bu demek oluyor ki, çocuklar bir gelişim evresini atlayıp diğer gelişim evresine geçemezler. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, çocukların her birinin gelişim dönemlerine girme ve o dönemi tamamlama yaşları birbirinden ufak da olsa farklılık gösterebilir. Biz burada okul öncesi döneme ait bilişsel gelişim aşaması üzerinde duruyor olacağız. Piaget bu döneme işlem öncesi dönem demektedir. Bu dönem çocuğun 18 ay- 6 yaş arasındaki dönemini kapsar. İşlem öncesi dönem ikiye ayrılmaktadır.

Bunlar:

a) Sembolik ya da kavram öncesi dönem:

İki dört yaşlarını kapsamaktadır. Bu dönemde çocukların dili hızlı bir şekilde gelişmektedir. Birçok sembol ve kavram geliştirirler. Ancak bu kavram ve semboller kendilerine özgüdür. Örneğin; bir çubuğu at, kalemi ise tabanca gibi kullanabilir. Bu yaşta gündelik dilde, evcilik oyunu veya hayal kurmaya dayalı oyun olarak bilinen sembolik oyunda büyük bir artış görülür.

Sembolik oyunlar aracılığıyla çocuklar iç dünyalarındaki çeşitli duygu durumlarını da sergileme fırsatı bulurlar. Bu dönemdeki çocuklar ben merkezlidir. Dünyayı başkalarının açısından göremezler. Tek yönlü düşünürler. Örneğin sarı üçgenlerle sarı daireleri renkleri sebebiyle bir arada gruplayabilirler. Fakat aynı anda hem renge hem de şekle göre gruplama yapamazlar.

b) Sezgisel Dönem:

4-6 yaş arasını kapsar. Çocuklar bu evrede, mantık çerçevesinde düşünme yerine, sezgilerine dayalı olarak düşünürler ve problemleri sezgileriyle çözmeyi amaçlarlar. Örneğin; eşit miktarda dolu olan iki su bardağından birini, ince uzun bir bardağa, diğerini geniş bir bardağa çocuğun gözünün önünde boşaltalım. İnce uzun bardaktaki su daha yüksek görüldüğünden çocuk kendisinde sorulduğunda, o bardaktaki suyun daha çok olduğunu söyleyecektir. Ayrıca, bu dönemde, çocuklar komik cümleler ve söz-cükler üretmekten keyif alırlar.

Sosyal-duygusal gelişim, çocuğun kendi duygularının farkında olması, başkalarının duygularını anlayabilmesi, yeterliliklerini ve sınırlarını bilmesi, duygu kontrolünü sağlayabilmesi, yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi olarak ifade edilir. Çocuk, duygusal gelişim sürecinde olumlu ve olumsuz duyguları doğal bir şekilde yaşar. Olumlu duygulara uygun tepkiler vermek önemliyken, çocuğun olumsuz duygular yaşama sıklığı ve yoğunluğu da oldukça önemlidir. Sosyal-duygusal gelişimin niteliği anne-baba ve çocuk etkileşimi ile yakından ilişkilidir. Sosyal-duygusal gelişimin ilk adımları anne hamile iken başlar. Hamilelik sürecinde, ebeveynlerin doğacak çocuklarına dair umutları, endişeleri, doğacak olan çocuğa büyük oranda geçer. Örneğin kaygılı bir hamilelik sürecinden sonra dünyaya gelen bir bebeğin dünya ile ilgili algısı “dünyada tehlikeli, kaygı duyulacak durumlar mevcut” şeklinde olabilir. Bebek doğduktan sonra ebeveynlerle etkileşimi, özellikle de temel bakım veren kim ise, onunla olan ilişkisi sayesinde sosyal-duygusal gelişimi devam eder. Temel bakım verenin, kapsayıcı, koruyucu tutumu ile bebek kendini güvende hissetmeye başlar. Ve koşulsuz bir şekilde anlaşıldığını, korunduğunu ve kollandığını hissettikçe kendi öz değeri oluşur. Görüldüğü gibi, değerli olduğunu hissetme, duyguların anlaşılması, kendilik algısı, gibi alanların tümünün temelleri daha ilk aylarda atılmaya başlar ve devam eden yıllarda çocuğun sosyal-duygusal gelişimi adına bir temel oluşturur.

Şimdi bu alanlara yönelik 3 yaştan 5-6 yaşa kadar yaşa gelene kadar çocuklarımızdan ne gibi ilerlemeler bekliyoruz bunlardan bahsedelim:

3 YAŞ

FİZİKSEL GELİŞİM

- Motor gelişimde ciddi bir artış gözlenir. Denge ve koordinasyon artar. Kalem ve makası kontrollü bir şekilde kullanmaya başlar.

DİL & BİLİŞSEL

- Yaklaşık 300-400 kelimeye yaklaşan sözcük dağarcığı ile üç ve daha fazla kelimeli cümleler kurmaya başlar.
- Gösterilen basit şekillerin aynılarını çizebilmeye-kopya edebilmeye başlar.
- Hala karalama evresinde olan çocuk olgunlaşmakta ve insan resimleri çizmeye çalışır. İnsan resimleri bu evrede ‘baş’tan ibarettir.

SOSYAL

- Benlik ve cinsiyet duygusu gelişmeye başlar.
- Cinsel roller belirlenmektedir.
- İki yaş krizi sonlanmakta ve daha az inatlaşan, isyan eden bir çocuk haline gelir.
- Özbakım ihtiyaçlarını artık daha az destek ile karşılar. Yardımsız yemek yer, elini yıkar, basit giyecekleri giyer ve çıkarır.
- Oyun sırasında artık akranları ile iletişimi artmaktadır.

4 YAŞ

FİZİKSEL GELİŞİM

- ✓ Denge ve koordinasyon gerektiren durumlarda (merdiven inip çıkma, tırmanma vb gibi) yetişkin gibi hareket edebilmeye başlar.

DİL & BİLİŞSEL

- ✓ Sorgulamanın en yüksek olduğu yaşdır.
- ✓ Baş-gövde-kol ve bacaklardan oluşan insan resmi çizer. Resimler bir amaç dahilinde çizilmeye başlanmıştır ve kısmen çizilenler yetişkin tarafından anlaşılabilir olmaya başlar.
- ✓ Konuşmasında grammer kurallarına uyar ve tamamen anlaşılabilir.

SOSYAL & DUYGUSAL

- ✓ Dürtüsellik azalmakta, bekleyebilme ve erteleyebilme becerisi artmaktadır.
- ✓ Kollektif oyun döneminde olan çocuk birkaç yakın arkadaş ile oyun oynamaktan keyif alır.
- ✓ Dramatik oyunu sever.
- ✓ Akran seçiminde cinsiyet belirleyici olmaktadır.
- ✓ Mizah anlayışı başlamıştır.
- ✓ Düzen ve kurallara karşı daha duyarlıdır.

5 YAŞ

FİZİKSEL GELİŞİM

- Artık oldukça çevik ve dengelidir.
- Kalem kavrayışı oldukça güçlüdür.

DİL & BİLİŞSEL

- Hafıza güçlenmektedir.
- Tüm özellikleri ile tanınabilir bir insan resmi çizilmeye ve amaçlı resim yapmaya başlar. Neyi yapamadıklarını bilir ve dillendirir, yardım talep ederler.
- Modele bakarak örüntü oluşturma ve kalem kağıt kullanarak kopya etme becerisi kazanmıştır.
- Soyut konulara dair yoğun merak ve dolayısıyla ile yoğun soru sorma dönemi içerisindedir (doğum, ölüm, din, vb).
- Bilişsel kapasitesi oldukça artmış olan bu yaş çocuğu henüz 'korunum' için gerekli bilişsel kavrama sürecinden yoksundur. Bu süreç 7 yaş itibarıyla yeterli olgunluğa erişmektedir.

SOSYAL & DUYGUSAL

- Çocuk artık çok daha bilgili, etrafında olup bitenin farkında ve merakını sürdüren ve gittikçe yetişkin tonunda sosyal ilişkiler kuran ve sürdürebilen bir bireydir.
- Sorumluluk bilinci önceki yaşlara göre artmıştır. Başlanan işin bitirilmesi ya da verilen görevin yerine getirilmesine dair heves ve kararlılığı mevcuttur.
- Yanlışlarından ders çıkarmaya ve karşısındakinin yerine kendisini koyabilmeye başlamıştır. Ancak hala benmerkezcidir.
- Özbakım ihtiyaçlarını desteksiz karşılamaya dair yeterli olgunluğa erişmiştir.

Çocuk bu davranışların hepsini bir anda sergilemek zorunda değil. Bazılarını daha erken bazılarını daha geç dönemlerde sergilemeye başlıyor olabilir. Anne-babaların, buradaki maddelerden hareketle çocukları ile ilgili bir değerlendirme yapmaları doğru olmaz. Özellikle eksik olduğunu düşündükleri bazı davranış ve becerileri, bir sorun olarak tanımlamak ve kaygıya kapılmak uygun bir yaklaşım değildir. Unutulmalıdır ki, burada belirtilen özellikler genel bir çerçeve sunmaktadır ve çocuklar arasında bireysel farklılıklar kaçınılmazdır.

Çocuktan ve okuldan beklentiler de bu gelişimsel tablonun ortaya koyduğu gerçekler dikkate alınarak şekillendirilmelidir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, bu gelişimsel özelliklerin kazanılması zaman içinde gerçekleşir. Dolayısıyla, çocuğun okula başlamasıyla birlikte başlayan eğitim yolculuğu, sürece yayılmış bir şekilde bu gelişim özelliklerinin kazanılması ile sonuçlanmalıdır. Eğer, bu gelişim özelliklerinden birçoğu zaman içinde kazanılmazsa öncelikle okulla görüşülmeli ve ihtiyaç görülüyorsa bir uzman desteği de alınmalıdır.

REHBERLİK BİRİMİ